

Katarzyna Wasilewska

Uniwersytet Warszawski

Brooke Townsley (red.) *Understanding Justice – an inquiry into interpreting in civil justice and mediation*. Londyn: Middlesex University. 2016. 249 stron. ISBN: 978-1-911371-24-3

Publikacja *Understanding Justice – an inquiry into interpreting in civil justice and mediation* jest podsumowaniem projektu badawczego typu *action grant* finansowanego ze środków Komisji Europejskiej (DG Sprawiedliwość). Projekt był prowadzony w latach 2014-2016 przez grupę 14 specjalistów z kilku krajów Unii Europejskiej zajmujących się tłumaczeniem ustnym i pisemnym z zakresu prawa oraz samym prawem. Projekt miał na celu zgłębienie tematu alternatywnego sposobu rozstrzygania sporów — mediacji dwujęzycznych w postępowaniu cywilnym. Co zaskakujące, w literaturze przedmiotu poświęca się znacznie mniej uwagi tłumaczeniom w postępowaniu cywilnym niż karnym, choć to właśnie te drugie są, z natury rzeczy, znacznie mniej powszechne. W związku z tym, podjęcie takiego tematu świadczy o nowatorskości omawianego opracowania. Polskim akcentem w projekcie jest udział badaczek Łucji Biel i Anny Jopek-Bosiackiej z Uniwersytetu Warszawskiego, które przygotowały rozdział poświęcony stosowaniu mediacji w sprawach cywilnych w Polsce.

Książka składa się z dwóch części: teoretycznej i badawczej. Rozdział pierwszy części teoretycznej poświęcono instytucjonalnemu otoczeniu zagadnienia tłumaczenia w postępowaniu cywilnym i mediacjach stworzonemu przez system międzynarodowych i unijnych aktów prawnych dotyczących tej problematyki. Autorzy rozdziału – Yolanda Vanden Bosch i Evert van der Vlis – wskazują ponadto na potrzebę opracowania w stosunku do postępowania cywilnego i alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów, w tym mediacji, analogicznych norm i zasad, jakie zostały wypracowane na gruncie dyrektywy w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym.

W rozdziale drugim czytelnikom przybliżone zostały kompetencje tłumacza ustnego w postępowaniu cywilnym i mediacyjnym. Na początku opisano stan prawny w UE w zakresie tłumaczenia prawniczego, aby następnie przejść do charakterystyki ogólnych i szczegółowych kompetencji tłumacza tek-

stów prawniczych, do których zaliczono podstawowe kwalifikacje tłumacza, jak pasywna i aktywna znajomość języka, umiejętności interpersonalne, znajomość kultur krajów, z których pochodzą uczestnicy sporu (kompetencje ogólne) oraz znajomość języka prawa, systemów prawnych, umiejętność posługiwania się dostępnymi zasobami wiedzy oraz tłumaczenia ustnego i *a vista*, znajomość i umiejętność stosowania kodeksu etyki zawodowej (kompetencje szczegółowe) (s. 55-59). W dalszej części Erik Hertog opisuje tłumacza w postępowaniu mediacyjnym. Dla uniknięcia nieporozumień rozpoczyna od rozróżnienia między tłumaczem-mediator, czyli osobą, która występując w roli tłumacza i pośrednika między kulturami aktywnie pomaga rozwiązywać różne problemy, i tłumaczem w postępowaniu mediacyjnym. Autor przedstawia trzy typy mediacji: 1) bilingwalną – bez udziału tłumacza, gdzie każda strona posługuje się swoim językiem, który jest rozumiany przez obie strony i mediatora; 2) z udziałem bilingwalnego mediatora; 3) z udziałem profesjonalnego tłumacza (s. 62-69). W kolejnym podrozdziale opisuje szczególne kompetencje tłumacza i mediatora w postępowaniu mediacyjnym. Mediator powinien wykazywać pewne cechy osobowościowe, które pomogą mu w wykonywaniu tego zawodu, np. cierpliwość, wytrwałość, elastyczność czy empatię. Oprócz tego musi on posiadać kompetencje twarde, jak wiedza z zakresu różnych aspektów mediacji, m. in. na temat szeroko pojętego prawa mediacyjnego stosowanego w poszczególnych krajach (np. instrumenty mediacyjne, przepisy dotyczące wykonalności postanowień), znajomość ról poszczególnych osób występujących w tym postępowaniu, jego etapów, strategii, które są w nim wykorzystywane itp. Do tego niezbędne są mu umiejętności komunikacyjne, związane zarówno z odbieraniem informacji, np. aktywne słuchanie, obserwacja czy analiza zachowania stron, jak i z przekazywaniem ich i moderowaniem postępowania. Osobno określone zostały umiejętności lingwistyczne związane z formułowaniem wypowiedzi i pytań w sposób sprzyjający osiągnięciu porozumienia. Wszystko to powinno zostać osadzone w ramach etyki zawodowej – przestrzeganie zasad poufności, bezstronności czy unikanie konfliktu interesów autor uważa za kluczowe dla mediatora (s. 72-77). W sytuacji idealnej profesjonalny tłumacz uczestniczący w mediacji powinien posiadać kompetencje tłumacza tekstów prawniczych oraz mediatora, które zostały syntetycznie zebrane i przedstawione przez autora w ostatnim punkcie podrozdziału.

Po wyczerpującym opracowaniu teoretycznym następuje część badawcza. W rozdziale pierwszym opisano metodologię badania. Zawarto w nim opis ankiet skierowanych do ośrodków mediacyjnych i mediatorów indywidualnych oraz sposób ich dystrybucji. Określono także ograniczenia badania, a także dołączono wzory ankiet.

W kolejnych rozdziałach specjaliści z poszczególnych państw członkowskich przedstawiają wyniki badań przeprowadzonych w Belgii, Anglii i Walii, we Włoszech, w Polsce, Rumunii oraz Hiszpanii wraz z lokalnym kontekstem instytucjonalno-prawnym. W opracowaniu przygotowanym przez Łucję Biel i Annę Jopek-Bosiacką przedstawiono podstawy prawne mediacji w Polsce, a następnie realia kulturowe, społeczne i językowe, które determinują występowanie mediacji i uzasadniają udział tłumacza w takim postępowaniu. W kolejnych podrozdziałach przedstawione zostały statystyki dotyczące mediacji w sprawach cywilnych w Polsce oraz wyniki ankiety wraz z analizą z podziałem na organizacje mediacyjne i indywidualnych mediatorów. W podsumowaniu o znaczącym tytule *The Interpreter's „Invisibility” in Mediation* badaczki omawiają obecny status instytucji mediacji w Polsce i tłumacza biorącego w niej udział.

Po sprawozdaniach krajowych następuje rozdział dotyczący kwestii etycznych występujących w cywilnym postępowaniu mediacyjnym z udziałem tłumacza, które ujawniły się podczas badań. Zestawione zostały problemy związane z rolą tłumacza i mediatora pojawiające się w poszczególnych typach mediacji oraz występujące powszechnie. Dla przykładu, w przypadku postępowania z udziałem bilingwalnego mediatora często spotykanym problemem jest wyznaczenie granic pomiędzy tym, kiedy działa on jako tłumacz, a kiedy jako mediator. Z drugiej strony w przypadku mediacji z udziałem profesjonalnego tłumacza, tłumacz ten może być traktowany jako niepełnoprawny uczestnik postępowania, przez co nakłada się na niego wiele ograniczeń, głównie związanych z czasem i kolejnością wypowiedzi, które utrudniają wykonanie jego pracy. Wszystkie problemy zilustrowane są przykładami z nagrań symulowanych sesji mediacyjnych prowadzonych w ramach projektu.

W rozdziale dziewiątym przedstawiono kwestie związane z wykorzystaniem zyskujących w ostatnim czasie na popularności wideokonferencji w postępowaniu mediacyjnym. Odnotowano nie tylko wyzwania stojące przed tłumaczami i organizatorami takiego przedsięwzięcia, lecz także jego niepodważalne zalety. Do tych ostatnich zaliczyć można przede wszystkim ominięcie problemu odległości dzielącej strony w postępowaniu transgranicznym — nie muszą one ponosić kosztów podróży oraz oszczędzają czas, jaki musiałyby na nią poświęcić. Takie rozwiązanie przysparza jednak dodatkowych kłopotów organizacyjnych, związanych z technologią (programami, sprzętami komputerowymi) wykorzystywaną do przeprowadzenia wideokonferencji, i tłumaczeniowych wynikających z konieczności zaznajomienia się ze specyfiką takiej komunikacji i opracowania strategii na wypadek problemów technicznych czy dotyczących kontrolowania przebiegu posiedzenia. W związku z tym autorka rozdziału – Sabine Braun – postuluje

potrzebę prowadzenia szkoleń dla tłumaczy i mediatorów, aby ten sposób komunikacji mógł stać się bardziej efektywny i powszechny.

Przedostatni rozdział zachęca tłumaczy do dokonania samooceny własnych umiejętności oraz do doskonalenia zawodowego, co wpisuje się w aktualny trend widoczny w opracowaniach anglojęzycznych. Wraz z materiałami opublikowanymi na stronie internetowej projektu¹ stworzono narzędzie, które ma na celu pomóc tłumaczom w refleksji nad ich umiejętnościami i w podnoszeniu kompetencji w zakresie mediacji w sprawach cywilnych. Na stronie projektu znajdują się również materiały wideo z przykładowymi postępowaniami mediacyjnymi², na których można ćwiczyć tłumaczenie mediacji.

W ostatnim rozdziale redaktor opracowania – Brooke Townsley – podsumowuje wyniki badania ze szczególnym uwzględnieniem stanu prawa regulującego działalność tłumaczy w postępowaniu cywilnym oraz udziału profesjonalnych tłumaczy w mediacji. Na koniec przedstawia rekomendacje będące rozwinięciem konkluzji autorów poszczególnych rozdziałów – postuluje korzystanie wyłącznie z usług profesjonalnych tłumaczy, ustalenie minimalnych wymaganych kwalifikacji i doświadczenia tłumaczy, rozważenie przeprowadzenia szkolenia dla tłumaczy i mediatorów, a w przypadku, kiedy planowane jest zatrudnienie bilingwalnego mediatora, uważne przemyślenie wszystkich za i przeciw (s. 246-248).

Niewątpliwie książka powinna znaleźć się w zbiorach każdej osoby zajmującej się tłumaczeniem prawniczym. Wraz z rosnącą popularnością mediacji transgranicznych, nieodłącznym elementem warsztatu tłumacza staje się wiedza na ten temat, która w omawianej pozycji została przedstawiona w sposób kompleksowy i przejrzysty. Chociaż jest ona adresowana głównie do tłumaczy ustnych, będzie także cennym źródłem wiedzy dla tłumaczy pisemnych, którzy w swojej praktyce mogą coraz częściej spotkać się z mediacją. Warto na koniec wskazać, że publikacja w formie elektronicznej jest dostępna bezpłatnie na stronie internetowej projektu Understanding Justice³.

¹ <http://www.understandingjusticeproject.com/assessment/>

² <http://www.understandingjusticeproject.com/#videos>

³ http://www.understandingjusticeproject.com/assets/uj_report.pdf

Katarzyna Wasilewska jest absolwentką Instytutu Lingwistyki Stosowanej oraz Szkoły Głównej Handlowej. W okresie od października 2014 r. do lutego 2015 r. odbyła staż w Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń w Komisji Europejskiej w Luksemburgu, gdzie zajmowała się tłumaczeniem dokumentów unijnych. Obecnie pisze doktorat na temat tłumaczeń unijnych na Wydziale Lingwistyki Stosowanej.